

O spółdzielczości sentymentalnie

► ALICJA BRAND

Także i w tym roku Muzeum Historii Spółdzielczości w Polsce, pod taką bowiem oficjalną nazwą zarejestrowano placówkę kompletującą dokumenty i pamiątki krajowego ruchu spółdzielczego, uczestniczyło w organizowanym przez m. st. Warszawa przedsięwzięciu: NOC MUZEÓW.

W dniu 20 maja br., od godziny 19.00 do późnych godzin nocnych udostępniono zainteresowanym zgromadzone przez Krajową Radę Spółdzielczą artefakty pierwszych kooperacji oraz współczesnych uczestników krajowego ruchu spółdzielczego. Tym samym siedziba naczelnych władz polskiej spółdzielczości, w której zlokalizowane jest MHS, dołączyła do ponad 230 stołecznych przybytków kultury, udostępniających tej nocy swoje zbiory odwiedzającym.

Trafny pomysł Franciszka Stefczyka

Wielce zasłużony dla spółdzielczości **Franciszek Stefczyk** uważał kooperatyzm za „remedium” na indywidualizm i egoizm dominujące w kapitalistycznej gospodarce. Według niego spółdzielczość powinna przeciwdziałać zróżnicowaniu społecznemu, tworząc harmonię społeczną. Nadzieje swoje na rozwój ówczesnego kooperatywizmu wiązał z rosnącą popularizacją tej formy przedsiębiorczości. Warto dodać, że w przededniu I wojny światowej na ziemiach polskich było ok. 4 tys. spółdzielni i powyżej 1,5 mln spółdzielców.

Franciszek Stefczyk, podczas I Konferencji Przewodników Polskiej Kooperacji, zwrócił uwagę na potrzebę zapiekania się dokumentacyjnym dziedzictwem spółdzielczym. Wskazał na potrzebę utworzenia placówki muzealnej, która gromadziłaby dokumenty i eksponaty związane z ruchem kooperatystów. Należy pamiętać, że w 1918 r. mijało 101 lat od założenia przez Stanisława

Alicja Brand

Mgr nauk prawnych, absolwentka Europejskiej Wyższej Szkoły Prawa i Administracji w Warszawie, Szkoły Prawa Niemieckiego i Europejskiego przy WPiA UW i Programu Doktoranckiego Ekonomia Pracy w Instytucie Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie. Obecnie główny specjalista w Zespole Samorządu i Promocji Krajowej Rady Spółdzielczej.

Staszica Hrubieszowskiego Towarzystwa Rolniczego dla Ratowania się Wspólnie w Nieszczęściach, uważanego za prekursora polskich organizacji spółdzielczych. Stąd ta inicjatywa Stefczyka o potrzebie zgromadzenia i wyeksponowania stuletnich dokumentów i pamiątek wydała się zgromadzonym wielce zasadna i spotkała się z ich pełnym poparciem.

Gromadzenie zbiorów rozpoczęto w Krakowie, a w 1928 r. przeniesiono je do Warszawy. Otwarcie spółdzielczej placówki muzealnej zaplanowano na 1 września 1939 r.

Realizację propozycji Stefczyka o potrzebie gromadzenia i ekspozycji w jednym miejscu spółdzielczych dokumentów i pamiątek została przerwana przez wybuch II wojny i przez lata tzw. wczesnego PRL-u. Zbiory muzealne udostępniono dopiero w 1968 r. w Muzeum Ruchu Spółdzielczego w Nałęczowie.

Placówka muzealna – ujęcia: prawne i emocjonalne

Zgodnie z definicją ustawową, muzeum to jednostka organizacyjna nie nastawiona na osiąganie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Z kolei z emocjonalnego punktu widzenia, muzeum można określić mianem skarbnicy pamiątek, dokumentem przeszłości, zbiorem rzeczy unikatowych i autentycznych, organizacyjnym przyczynkiem do „historii rzeczy”, wyznaczającej kształt czasu, czasu który płynie i który trwa (wg I. Wojnar. *Muzeum czyli trwanie obecności*. WSiP, Warszawa 1991, s. 5). Istotę muzeum, stanowi tendencja do utrwalenia wybranych przedmiotów i wartości przed niszczącym przemijaniem. Równocześnie spełnia ono ważne zadanie społeczne i kulturowe, udostępnia bowiem swoje zbiory zainteresowanym, troszcząc się w ten sposób o ich rozwój duchowy, intelektualny i estetyczny.

MHS dziś

Z końcem 2014 r., na I piętrze budynku siedziby Krajowej Rady Spółdzielczej przy ul. Jasnej 1 w Warszawie uroczyście otwarto siedzibę Muzeum Historii Spółdzielczości. Przez cały 2015 r. rozmieszczano zasoby, kontynuowano aranżację poszczególnych wnętrz, wzbogacono je o salę audio-wizualną. Aktualnie, po połączeniu zasobów MHS z zasobami Biblioteki Krajowej Rady Spółdzielczej (czego dokonano na podstawie odpowiedniej uchwały Zgromadzenia Ogólnego Krajowej Rady Spółdzielczej dotyczącej zmiany struktury organizacyjnej naczelnego organu) zasoby MHS liczą ponad 57 tys. eksponatów – sztandarów, rzeźb, obrazów, map, fotografii, medali, numizmatyki, wyrobów artystycznych, pamiątek jubileuszowych, dokumentów, wydawnictw, tytułów.

Z szerokiego korytarza (hallu) prowadzącego od głównego wejścia do MHS, w układzie amfiladowym rozchodzą się wejścia do poszczególnych pomieszczeń dedykowanych formom przedsiębiorczym i poszczególnym branżom w okresach historycznych, m.in. do działów:

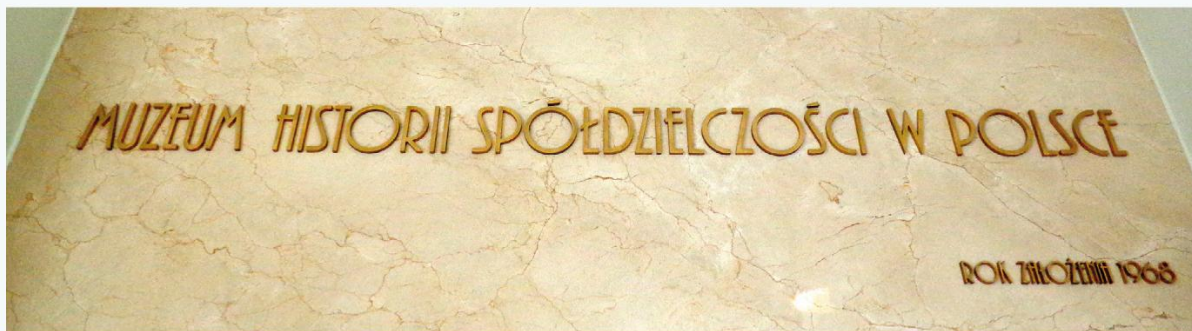

Budynek Krajowej Rady Spółdzielczej w dniu NOCY MUZEÓW

Gabinet F. Stefczyka w MHS

- ▶ Dokumentacja ruchów przedspółdzielczych
 - ▶ Spółdzielczość w czasie wojny i okupacji
 - ▶ Gabinet Franciszka Stefczyka
 - ▶ Cepelia – Pracownia Artystyczna
 - ▶ Spółdzielnie Oszczędnościowo-Pożyczkowe (Banki Spółdzielcze – Kasy Stefczyka)
 - ▶ Spółdzielnie Mieszkaniowo-Budowlane, Pracy i Wojskowe
 - ▶ Spółdzielnie Spożyców Społem.
- Ekspozycję poszczególnych sal dopełniają oprawione w ozdobne ramki i trafnie dobrane do branż, którym dana wystawa jest dedykowana, motta, refleksje i przemyslenia dotyczące spółdzielczości, ▶

Tablica nad wejściem do MHS

których autorami są działacze spółdzielczy, literaci, politycy i ideowcy trwale wpisani w piękną i długą historię kooperatywizmu.

Tym, co wyróżnia MHS jest to, że jest to placówka muzealna poświęcona dokumentowaniu pracy ludzkiej, dokonań jednostek zintegrowanych w ramach przedsiębiorczych struktur. Struktury te w pierwszym okresie swego istnienia miały niewątpliwie zasadniczy wpływ na przygotowanie społecznego i gospodarczego odrodzenia Polski, a w kolejnym stuleciu dbały o utrzymanie i rozwój tej oddolnej przedsiębiorczości.

MHS to placówka poświęcona umiejętnościom a nie sztuce, umiejętnościom tworzenia procesów gospodar-

czych na obszarach wyszczególnionych branżowo, które mogły być realizowane nawet przy minimalnym kapitale, ale zespołowo, dla wspólnej korzyści, z zaangażowaniem osobistego wysiłku uczestników. To także placówka dokumentująca użyteczność spółdzielczej idei, społeczną akceptację dla jej istnienia, społeczne uznanie dla dokonań prekursorów.

Noc Muzeów 2017 w MHS

W bieżącym roku, w ramach cyklicznego projektu NOC MUZEÓW, MHS odwiedziło kilkuset zwiedzających. Wielu z nich nie zdawało sobie dotychczas sprawy z tego, jak głęboko wrosła spółdzielczość w ich codzien-

Notatka dotycząca Muzeum Ruchu Spółdzielczego

Nie byłoby pełnego obrazu losów Muzeum Historii Spółdzielczości, gdybyśmy szerzej nie wspomnieli o Nałęczowie. Otóż, jak zawsze, *in statu nascendi* każdego społecznego działania leży zaangażowanie grupy społeczników – ludzi obdarzonych misją działania, ludzi prawidłowo odczytujących potrzeby chwili. Jak zawsze musi pojawić się darczyńca, którego darowizna stanowić będzie swoiste „koło zamachowe” dla realizowanej idei. **Historia nałęczowskiej siedziby Muzeum Ruchu Spółdzielczego**, w której w latach 1968–2001 eksponowano i przechowywano zbiory i dokumenty krajowych prespółdzielczych form działania oraz polskiego ruchu spółdzielczego jest niezwykle ciekawa. Od początku istnienia budynek ten miał przeznaczenie edukacyjne. Powstał w 1911 r. ze środków finansowych pochodzących od Towarzystwa Popierania Przemysłu Ludowego (TPPL) i licznych darczyńców. Grunt, na którym wzniesiono ów budynek szkolny zaprojektowany w tzw. „stylu nadwiślańskim” przez J. Koszyc-Witkiewicza, stanowił darowiznę: „morgę gruntu w Wąwozach”, którą K. Poniatowski przeznaczył na rzecz TPPL w 1907 r. W budynku tym siedzibę miały wówczas: Szkoła Instruktorów Koszykarskich i Szkoła Instruktorów Zabawkarskich im. J. Blocha, działające pod wspólną nazwą Szkoły Rzemiosł Artystycznych. Przez następne 5-lecie obie szkoły systematycznie poszerzały swoją działalność na nowe obszary. W ramach tych działań powstała Szkoła Przemysłu Drzewnego i Szkoła Rzeźby w Drewnie. Środki finansowe TPPL na utrzymanie placówki wystarczyły do 1918 r. Potem do 1928 r. budynek ów nie był zagospodarowany. Lokalna społeczność zaczęła określać go mianem „Starówki”. W 1929 r. ową „Starówkę” wykupiła od TPPL Szkoła Spółdzielczości Rolniczej. W latach 1939–1944 w budynku szkoły prowadzono szkolnictwo zawodowe, kształcące urzędników, którzy mieli pozyskiwać plody rolne i żywność dla armii niemieckiej. Od 1944 r. w budynku szkoły wznowiono kształcenie młodzieży, co trwało do 1967 r. W 1968 r. budynek przeznaczono na Muzeum Ruchu Spółdzielczego. Pamiątki krajowej spółdzielczości, także ruchów przed spółdzielczych były tam eksponowane do końca lat 90-tych XX wieku. W tym czasie władze miasta Nałęczowa wystąpiły o komunalizację budynku, podjęto więc prace przygotowawcze zmierzające do przeniesienia zbiorów muzealnych do Warszawy, co sfinalizowano w latach 2000–2001.

Źródło: publikacje zawarte w *Gazecie Nałęczowskiej* IV-V 2001, V. 2002, II. 2003

ność. Do takich wniosków skłania entuzjazm, z jakim komentowali oni pamiątki dotyczące jubileuszy istniejących i działających spółdzielni, wyroby artystyczne, przedwojenne dokumenty członkowskie oraz fotografie spółdzielni, które istnieją do dzisiaj.

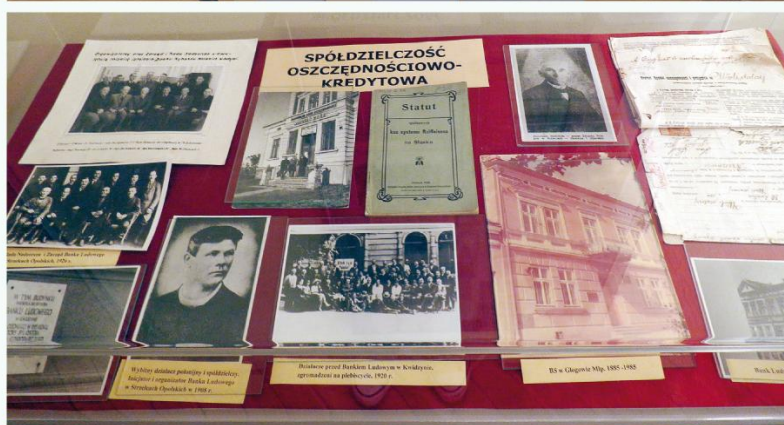
Zwiedzającym MHS umykał do tychczas fakt, że mieszkają w zasobach spółdzielczych, także spółdzielni o długim stażu działania, że korzystają z usług i produktów banków spółdzielczych, które od lat działają na ziemiach polskich, że dokonują codziennych zakupów w sieciach sklepów spółdzielczych.

Oglądając fotografie pierwszych grup spółdzielczych, zwiedzający nie mogli nie dostrzec, że pierwsi kooperatyści kierowali się przede wszystkim wolą współdziałania i dopiero z tej woli wypracowywali kapitał.

Organizacja NOCY MUZEÓW W MHS została powierzona Zespołowi Samorządu i Promocji KRS, przy wsparciu sponsorów ze środowisk spółdzielczych: banków spółdzielczych i zrzeszeń spółdzielczych, także spółdzielni spożywców i spółdzielni ogrodniczo-pszczelarskich. Towarzyszyły temu prelekcje i bezpośrednie rozmowy prelegentów ze zwiedzającymi.

Zapoznanie się z ofertą MHS uzmysłowiło uczestnikom tej kilkuset osobowej grupy zwiedzających głębokie zakotwiczenie spółdzielczości w polskim krajobrazie społeczno-gospodarczym. To właśnie budzi refleksję, paradoksalnie, nad unikatowością tego ruchu i jego wszechobecnością w naszym życiu.

Wpisy nanoszone przez zwiedzających do książki pamiątki MHS zawierały wyrazy uznania i radości z dorobku tej placówki, były tam prośby o dalszą dbałość o zgromadzone zasoby, a także obietnice, że muzeum będzie w kolejnych latach stałym punktem odwiedzin. □

MHS – wystawa stała poświęcona bankowości spółdzielczej

Kalendarium Muzeum Historii Spółdzielczości

- ▶ 1918 r. – Franciszek Stefczyk kieruje do uczestników I Konferencji Przewodników Polskiej Kooperacji w Lublinie propozycję utworzenia placówki muzealnej gromadzącej dokumenty i eksponaty już wtedy ponad 100-letniej historii ruchu kooperatywistów. Kraków wyznaczono na miejsce gromadzenia pamiątek pospółdzielczych.
- ▶ 1928 r. – przeniesienie gromadzonych w Krakowie pamiątek i dokumentów do Warszawy.
- ▶ 1.09.1939 r. – planowane otwarcie muzeum w Warszawie.
- ▶ 1968 r. – otwarcie **Muzeum Ruchu Spółdzielczego w Nałęczowie**.
- ▶ 2000 r. – przeniesienie zbiorów muzealnych z Nałęczowa do Warszawy.
- ▶ 2001 r. – otwarcie Muzeum Historii Spółdzielczości na III piętrze „Domu pod Orłami” budynku siedziby Krajowej Rady Spółdzielczej.
- ▶ 2014 r. – przeniesienie siedziby Muzeum Historii Spółdzielczości na I piętro „Domu pod Orłami”, poprzedzone gruntownym remontem.
- ▶ 2015 r. – aranżacja sal muzealnych, sali audiowizualnej oraz wystaw stałych w MHS.
- ▶ 2016 r. – MHS przejęło zbiory Biblioteki Krajowej Rady Spółdzielczej i rozmieściło je w salach muzealnych oraz w Archiwum MHS zajmującym podziemia gmachu „Domu pod Orłami”.

Źródło: *Gazeta Nałęczowska* IV-V 2001, V. 2002, II. 2003.